

LIFE-projecten in Nederland

Via het LIFE-programma zijn in de afgelopen 13 jaar 132 projecten gefinancierd in Nederland. Daarvan zijn er 116 gericht op milieu-innovatie en 16 op de instandhouding van de natuur. Momenteel lopen er 30 LIFE-projecten, met een totale begroting van 104 miljoen euro, waarvan 25,6 miljoen wordt bijgedragen door de EU. In dit document wordt een overzicht gegeven van het LIFE-programma en van de in Nederland uitgevoerde LIFE-projecten en wordt aangegeven waar meer informatie kan worden gevonden.

LIFE – Overzicht

Het LIFE-programma (het Financieringsinstrument voor het milieu) is in 1992 gelanceerd en is een van de speerpunten van het milieubeleid van de Europese Unie. LIFE draagt bij tot de tenuitvoerlegging, ontwikkeling en versterking van het milieubeleid en de milieuwetgeving van de Gemeenschap en tot de integratie van het milieu in de andere EU-beleidslijnen. Het programma ondersteunt de ontwikkeling van nieuwe oplossingen voor de milieuproblemen waarmee de EU geconfronteerd wordt en draagt bij tot de uitvoering van het gemeenschapsbeleid als vastgelegd in het zesde milieuactieprogramma van de EU.

De huidige fase van het programma is 'LIFE III'. De eerste periode liep van 2000 tot 2004, met een begroting van 640 miljoen euro. LIFE III is verlengd tot 2006 en kreeg daarvoor een aanvullende begroting van 317 miljoen euro. Begunstigden van het LIFE-programma zijn onder meer kleine, middelgrote, grote en internationale ondernemingen, nationale en lokale overheidsinstanties, NGO's, onderzoeksinstituten en intergouvernementele organisaties.

Het programma heeft drie grote onderdelen, namelijk LIFE-Milieu, LIFE-Natuur en LIFE-Derde Landen, die elk hun eigen specifieke focus hebben.

LIFE – Milieu

Via LIFE-Milieu worden milieudemonstratieprojecten toetredingslanden. Het doel van LIFE-Milieu is de kloof te overbruggen tussen de resultaten van onderzoek en ontwikkeling en de grootschalige toepassing daarvan. De klemtoon wordt gelegd op de verspreiding van resultaten. Er komen vijf gebieden voor financiering in aanmerking: ruimtelijke ordening en planning, waterbeheer, vermindering van de milieueffecten van economische activiteiten, beheer van afvalstromen en vermindering van de milieueffecten van producten door een geïntegreerd productbeleid.

LIFE-Milieu in Nederland

Tot dusverre heeft het LIFE-Milieu-programma in Nederland 116 projecten gesubsidieerd. In het totaal zullen deze projecten naar verwachting een investering vergen van 271,6 miljoen euro, waarvan 54,7 miljoen euro wordt bijgedragen door de Europese Gemeenschap.

Momenteel zijn in Nederland 21 projecten aan de gang, met een totale geraamde investering van 78,3 miljoen euro, waarvan de Gemeenschap ongeveer 17% bijdraagt. De projecten hebben betrekking op

ondersteund in de Europese Unie en in

Een voorbeeld van een succesvol LIFE-Milieu-project

Een toolbox voor duurzaam bouwen

In het door Nederland geleide project hebben architecten en lokale autoriteiten ervaren dat het met behulp van innovatieve ontwerp tools mogelijk is comfortabel, economisch en milieuvriendelijk te bouwen. Het project heeft gedemonstreerd hoe een doeltreffender duurzaam-bouwbeleid kan worden geformuleerd, gebaseerd op prestatie-eisen in plaats van op checklists. Tijdens het project hebben architecten en lokale autoriteiten ervaring opgedaan met de prestatiegeoriënteerde tools voor duurzaam bouwen die in de loop van het project zijn ontwikkeld.

Info: www.life-equation.nl

Projectnummer: LIFE00 ENV/NL000808

zeer diverse milieuproblemen, van water- en afvalbeheer tot eco-beheer en milieuvriendelijke technologieën.

De volgende projecten zijn voorbeelden van deze lopende LIFE-Milieu-initiatieven. Een volledige lijst van de 21 projecten (waar mogelijk met hun website) is opgenomen in bijlage I.

Demonstration of a closed loop blanching system for the potato processing industry - AVIKO -	
Looptijd	Van 15.01.2005 tot 31.12.2007
Beschrijving	<p>In dit project staat een nieuwe blancheertechnologie centraal waarmee Aviko het milieu kan ontzien, het rendement van grondstofgebruik kan verhogen en kosten kan besparen. Aviko is erin geslaagd een technologie te ontwikkelen waarbij suiker in het blancheerwater wordt omgezet in een andere natuurlijke stof. Tegelijkertijd blijft de hoeveelheid waardevolle stoffen dat is opgenomen in het blancheerwater min of meer gelijk. Het 'ontsuikerde' blancheerwater kan opnieuw suikers opnemen, terwijl er geen ruimte is voor opname van de waardevolle stoffen. Die blijven in de aardappel.</p> <p>Kortom: Aviko gebruikt telkens hetzelfde water om de aardappels te blancheren: er ontstaat een blancheersysteem waarbij het water een gesloten circuit doorloopt. Deze innovatieve technologie resulteert in de volgende voordelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een lagere waterconsumptie omdat minder grondwater uit de bodem onttrekt wordt - minder afvalwater wordt naar de zuivering door het regionale waterschap gestuurd - minder energieverlies, doordat het verhitte blancheerwater niet langer als afvalwater wordt afgevoerd - minder energie nodig om het blancheerwater op temperatuur te houden - een hoger rendement uit de verwerkte grondstof

Europees monitorings- en benchmarkingsinitiatief op het gebied van de milieueffecten en -kosten van toeristenlogies - TOURBENCH -	
Looptijd	Van 1.7.2003 tot 1.7.2006
Beschrijving	<p>Het "Tourbench"-project heeft tot doel het eerste Europese benchmarkings- en besluitvormingsinstrument inzake de milieueffecten en -kosten van de diverse types toeristenlogies te ontwikkelen. Tourbench moet een praktisch en gebruiksvriendelijk instrument voor kleine en middelgrote toeristenbedrijven worden. Bovenop de bestaande boekhoudingssystemen maakt dit systeem het voor dergelijke bedrijven mogelijk hun milieueffecten en -kosten per toerist te berekenen, zichzelf internationaal te vergelijken met soortgelijke bedrijven en op <i>ad hoc</i>-basis hun eigen sterke en zwakke punten en besparingspotentieel vast te stellen. Het levert ook aanbevelingen op voor maatregelen die onmiddellijk ten uitvoer kunnen worden gelegd, alsook aanbevelingen met betrekking tot de meting van de klanttevredenheid en het aanvragen van de nationale milieukeur, de EU-bloem of EMAS (het communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem van de EG). Voor het eerst in Europa zullen de organisatoren van milieukeuren en milieubeheersystemen beschikken over vergelijkbare en betrouwbare gegevens over het verbruik van water, energie en schoonmaakproducten in hotels en op kampeertreinen, en over de respectieve afvalproductie. Een vergelijking van etablissementen met en zonder milieukeur geeft een beeld van het nut van dergelijke keuren en zal het potentieel voor verbetering in verschillende landen aan het licht brengen. Touroperators, hotels, kampeertreinen en andere spelers van de toeristenindustrie zullen Tourbench kunnen gebruiken om de milieuprestaties van hun producten en diensten voortdurend te verbeteren.</p>

Via LIFE-Natuur worden projecten ondersteund die gericht zijn op het herstel en de instandhouding van bedreigde natuurlijke habitats en de bescherming van de populaties van soorten in de Europese Unie en Roemenië. Het doel van LIFE-Natuur is bij te dragen tot de tenuitvoerlegging van de richtlijnen betreffende vogels en habitats. Het programma is meer specifiek gericht op habitats en soorten die worden aangetroffen in het Natura 2000-netwerk dat het geheel van de EU overspant. Dit netwerk bestaat uit gebieden van communautair belang (GCB's) voor soorten en habitats en speciale beschermingszones (SBZ) voor vogels. Het is een unieke inspanning van alle EU-lidstaten om de natuur en de biodiversiteit in Europa te beschermen en in stand te houden. Het omvat meer dan 18 000 zones met een gezamenlijke oppervlakte van ongeveer 17,5% van het grondgebied van de 15 oorspronkelijke EU-lidstaten en wordt momenteel uitgebreid naar de 10 nieuwe lidstaten.

LIFE-Natuur in Nederland

Tot dusverre heeft het LIFE-Natuur-programma in Nederland 16 projecten gesubsidieerd. In het totaal zullen deze projecten naar verwachting een investering vergen van 42,4 miljoen euro, waarvan 19,1 miljoen euro wordt bijgedragen door de Europese Gemeenschap.

Van die projecten zijn er momenteel negen aan de gang, met een totale geraamde investering van 25,7 miljoen euro, waarvan de Gemeenschap ongeveer 43% bijdraagt. De projecten hebben in hoofdzaak betrekking op kusthabitats, heidegebieden en rivieren en andere vochtige habitats, wat de weerspiegeling is van het soort biotopen waarvoor de gunstige staat van instandhouding in dit land cruciaal is. In Nederland is 12,5% van het totale grondgebied (op het land) aangewezen als speciale beschermingszone voor vogels, waarvan 9,5% is aangewezen voor zeldzame soorten en habitats en waarbij sommige van de aangewezen gebieden elkaar overlappen.

De volgende twee projecten zijn voorbeelden van deze 9 lopende LIFE-Natuur-initiatieven. Een volledige lijst van de projecten (zo mogelijk met website van de begunstigden) is opgenomen in bijlage II.

Een voorbeeld van een succesvol LIFE-Natuur-project

Herstel van het Fochteloër-hoogveen

Het 3 000 ha grote Fochteloërveen in het Drents-Friese grensgebied is een van de grootste hoogvenen in Nederland. De aanplant van bomen en landbouw hebben de zone van ongerept veenland echter aanzienlijk ingeperkt. Dankzij de bouw van 24 km dijken en 39 kleine dammen heeft het project met succes de hydrologie van het hele hoogveen hersteld, zodat weer turfvorming kan plaatsvinden. Het herstel van de natuurlijke staat heeft in Nederland voor het eerst sinds de middeleeuwen broedparen van de kraanvogel (*Grus grus*) aangetrokken. Ook slangenarenden (*Circaëtus gallicus*) pleisteren nu gedurende langere perioden in het herstelde hoogveen.

Projectnummer: LIFE99 NAT/NL/006280

Tiengemeten – Herstel van een zoetwater-getijdegebied in de Haringvlietdelta - 10GEMETEN -	
Looptijd	Van 1.11.2003 tot 31.12.2007
Beschrijving	Tiengemeten is een eiland in de Haringvlietdelta die behoort tot de Rijn-Maas-delta in Nederland. Sinds de bouw van de haringvlietdam in 1970 is er nog nauwelijks getij in het estuarium, wat ernstige gevolgen heeft voor de plaatselijke flora en fauna. In de jaren '90 werd besloten dat het herstel van eb en vloed een belangrijk onderdeel moet zijn van een bredere inspanning om de natuur in de delta te herstellen. Het terug in zijn natuurlijke staat brengen van het hele eiland Tiengemeten vormt daarvan tot dusverre het grootste afzonderlijke project. Het volledige herstelproject is gericht op het landbouwland, dat momenteel zowat 70% van het eiland (ongeveer 700 ha) inneemt. Het LIFE-Natuur-project heeft tot doel een estuariumlanschap met een oppervlakte van 100 ha tot stand te brengen. De polders moeten worden omgevormd tot een getijdelandschap met kreken, rietvelden, kreupelhout en vloedbossen (het zogenaamde wildernisgebied). Om dit wildernisgebied tot stand te brengen, moet de Mariapolder worden geremodellerd om grote ondiepe depressies te creëren. De omringende dijk zal worden doorbroken om de polder opnieuw in verbinding te brengen met het Haringvliet zodat het getij het land verder kan modelleren. Het niveau van twee andere polders, de Middenpolder en de Benedenpolder, zal worden verlaagd om plassen te creëren. Parallel met het LIFE-project zal het oostelijke deel van het eiland terug in een semi-natuurlijke staat, Weemoed genoemd, worden gebracht.

Verbetering van de biotoop van amfibieën in Nederland - AMBITION -	
Looptijd	Van 1.5.2004 tot 31.12.2008
Beschrijving	De grootschalige plattelandsconsolidatieprogramma's in Nederland hebben de natuurlijke habitats van amfibieën, zoals kleine wetlands en bossen, vernield met als gevolg dat ook de amfibieën zelf in snel tempo verdwijnen. Het project is gericht op de bescherming van vier bijzonder kwetsbare soorten, namelijk de kamsalamander (<i>Triturus cristatus</i>), geelbuikvuurpad (<i>Bombina variegata</i>), vroedmeesterpad (<i>Alytes obstetricans</i>) en boomkikker (<i>Hyla arborea</i>). De begunstigde van het project (het Staatsbosbeheer) werkt samen met provinciale landschapsstichtingen (Overijssel, Gelderland, Limburg), een NGO met deskundigheid op het gebied van herpetologie (RAVON) en de grootste Nederlandse natuurbeschermings-NGO (Natuurmonumenten). In het totaal zijn 14 locaties geselecteerd en in elk daarvan moeten de partners kleinschalige natuurbehoudwerkzaamheden uitvoeren om de bestaande populaties van amfibieën te beschermen en hun habitats uit te breiden. Er zullen poelen worden gegraven, dijken hersteld, lager gelegen gebieden gecreëerd en heggen aangeplant (of verwijderd, wanneer zij nadelig zijn voor de beoogde diersoort). Voorts zal er een "AMBITION"-website worden opgezet om informatie tussen de partners uit te wisselen en het publiek nader te informeren.

Voor meer informatie...

LIFE-website

De LIFE-website (<http://ec.europa.eu/life>) bevat een grote hoeveelheid informatie over het LIFE-programma

LIFE-gegevensbank

Voor meer informatie over LIFE-projecten in Nederland of LIFE in het algemeen, zie de online LIFE-gegevensbank.

<http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm>

De gebruiksvriendelijke LIFE-gegevensbank is dé bron van informatie over alle lopende en afgeronde LIFE-projecten. Zij bevat informatie over de achtergrond, doelstellingen, methode, rechtsgrond en financiering van projecten, alsook (voor voltooide projecten) een beschrijving van de resultaten. De gegevensbank bevat ook informatie over de begunstigden, met adres en telefoon en de website van het project.

LIFE-team voor Nederland

Voor meer informatie, neem contact op met het nationale externe LIFE-monitoringsteam:

<p>Astrale GEIE – Prospect C&S LIFE-Milieu en LIFE-Natuur 9b, quai à la Houille B – 1000 Brussel BELGIË</p>	<p>Tel: +32 2 514 55 34 Fax: +32 2 514 01 97 E-mail: prospect@astrale.org</p> <p>Contactpersoon: Olivier Coppieters 't Wallant</p>
	<p>Astrale-GEIE is het consortium van 11 internationale ondernemingen uit de Europese Unie die voor de Europese Commissie toezien op de uitvoering van LIFE-projecten, die de projecten evalueren en de verzamelde informatie verspreiden.</p> <p>Met Astrale kan contact worden opgenomen op het adres: coordination@astrale.org.</p>

Bijlage I

Lopende LIFE-Milieu-projecten in Nederland

Projecttitel	Projectnummer	Website	Totale begroting (euro)	Medefinanciering EU (euro)	Startdatum	Verwachte einddatum
1 Waterzuivering van hoge kwaliteit, inclusief terugwinning van warmte-energie, bij de productie van fotografische film en fotografisch papier	LIFE03 ENV/NL/000464	www.fujifilburg.nl	2.391.776	358.060	1/01/2003	1/01/2006
2 Nieuwe, milieuvriendelijkere HFA-concentraten voor systemen ter ondersteuning van mijngangen	LIFE03 ENV/NL/000481		753.550	226.065	1/12/2002	30/09/2006
3 Afvalwaterbeheer ter bescherming van natuurlijke ecosystemen	LIFE02 ENV/NL/000116	www.samenstromen.nl	4.165.875	603.125	1/07/2002	1/07/2006
4 Demonstratie van een doeltreffend systeem voor de behandeling van het afvalwater van leerloerijen met gebruikmaking van een innovatieve geïntegreerde en compacte biologische en fysieke behandelingsinstallatie	LIFE02 ENV/NL/000114	www.waterstromen.nl	5.096.690	724.762	3/12/2001	31/07/2006
5 Emulsiepertractie voor Europa	LIFE03 ENV/NL/000476		1.070.000	321.000	1/11/2003	30/06/2006
6 Membranbioreactor WWTP Varsseveld	LIFE02 ENV/NL/000117	www.wrij.nl	8.500.130	1.700.000	1/10/2002	30/06/2006
7 Duurzame drinkwaterproductie met gebruikmaking van grondwater van lage kwaliteit om een flexibel grondwaterbeheer mogelijk te maken	LIFE04 ENV/NL/000652		2.488.620	439.835	1/12/2003	30/06/2006
8 Europees monitorings- en benchmarkingsinitiatief op het gebied van de milieueffecten en -kosten van toeristenlogies	LIFE03 ENV/NL/000473	www.fourbench.info	1.511.618	745.784	1/07/2003	1/07/2006
9 Asbestcement – Denatureringsinstallatie	LIFE04 ENV/NL/000656	www.heijmans.nl	6.558.484	1.241.920	1/12/2003	1/12/2006
10 Het verticaal doorstroomd rietveld bij de Leidsche Rijn. Een natuurlijke wijzen om stedelijk afvalwater te zuiveren	LIFE03 ENV/NL/000467	www.zuiveringsfilter.nl	1.414.803	674.652	1/01/2003	31/12/2006
11 Ecodock - Recycling van enkelwandige tankschepen en slooprijpe schepen die schadelijke afvalstoffen bevatten	LIFE04 ENV/NL/000653	www.ecodock.nl	11.554.728	908.395	1/03/2004	31/12/2006
12 Milieuvriendelijke leerlooierij in ECCO Tannery Holland BV	LIFE04 ENV/NL/000659		3.658.359	503.883	1/12/2003	31/12/2006
13 Duurzame bestrijding van onkruid op bestrating: demonstratie van een instrument ter ondersteuning van de besluitvorming met betrekking tot de milieuvriendelijke en kosteneffectieve bestrijding van onkruid op verharde oppervlakten	LIFE04 ENV/NL/000663		546.055	163.816	1/01/2004	31/12/2006
14 Duurzaam toerisme door een geïntegreerde strategie voor het verlenen van milieukeuren en het beheer van de aanvoerketen van touroperators	LIFE04 ENV/NL/000661		3.658.359	503.883	1/07/2004	30/06/2007
15 Lawaai-beheer in Europese havens	LIFE05 ENV/NL/000018	http://www.amsterdamports.nl	1.503.490	707.645	1/03/2005	31/08/2008
16 HM de Jong – Energie-efficiëntie door innovatieve geometrie en technologie ter vervanging van PFK's	LIFE05 ENV/NL/000020	http://www.hmdejong.com	6.566.554	640.000	1/02/2005	28/02/2008

17	Vermindering van de impact op grond- en oppervlaktewater van gewasbeschermingsmiddelen voor de tuinbouw door een systeem van permanente gewasbewaking, vroegtijdige diagnose, preventie en snelle behandeling	LIFE05 ENV/NL/000021	http://www.ppo.dlo.nl	1.444.386	409.382	1/10/2005	30/09/2007
18	Volledige recycling van dakbedekkingen – Nieuwe toepassingen voor oude bitumen	LIFE05 ENV/NL/000029	http://www.esha.nl	5.740.060	1.250.000	1/05/2005	30/11/2008
19	Demonstratieproject: van afval naar product – Omvorming van bodemas tot hoogwaardige producten	LIFE05 ENV/NL/000030	http://www.afvalenergiebedrijf.nl	6.214.070	1.356.546	1/02/2005	31/12/2008
20	Demonstratie van een gesloten blancheesysteem voor de aardappelverwerkingsindustrie	LIFE05 ENV/NL/000035	http://www.aviko.nl	1.007.627	302.288	1/01/2005	31/12/2007
21	Demonstratie van een nieuwe milieuvriendelijke hoogspanningslijn	LIFE05 ENV/NL/000036	http://www.tennetlog	2.443.022	732.907	1/01/2005	30/09/2006
TOTAAL				78.288.256	14.513.948		

Bijlage II
Lopende LIFE-Natuur-projecten in Nederland

	Projecttitel	Projectnummer	Website	Totale begroting (euro)	Medefinanciering EU (euro)	Startdatum	Verwachte einddatum
1	Herstel- en demonstratieproject pSC: "De Wieden en Park de Weerribben"	LIFE99NAT/NL/006282	www.natuurherstel.nl	3.400.000	1.700.000	1/02/1999	31/12/2005
2	Herstelprogramma voor hoogveen Korenburgerveen	LIFE00NAT/NL/007049	www.natuurherstel.nl	1.279.376	639.688	1/01/2001	31/12/2005
3	Verbetering van de biotoop van de kwartelkoning (<i>Crex crex</i>) in het beekdal van Nationaal Park Drents-Friese Wold	LIFE01NAT/NL/007050	www.natuurmonumenten.nl	1.390.438	693.719	1/11/2000	31/12/2005
4	Biotoopherstel voor de roerdomp (<i>Botaurus stellaris</i>), smiet (<i>Anas penelope</i>) en grutto (<i>Limosa limosa</i>) in de SBZ "Ijperveld".	LIFE02NAT/NL/008486	www.ijperveld.nl	2.612.830	1.306.415	1/04/2002	31/12/2005
5	Verbetering van de biotoop van amfibieën in Nederland	LIFE04NAT/NL/000201	www.life-ambition.com	1.302.539	651.270	1/05/2004	31/12/2008
6	Tiengemeten – Herstel van een zoetwater-geijdegebied in de Haringvlietdelta	LIFE04NAT/NL/000202	www.tiengemeten.deltanatuur.nl	6.378.552	1.722.209	1/11/2004	31/12/2007
7	Verbetering van de habitat van de Noordse woelmuis (<i>Microtus oeconomus</i>) in Nationaal Park De Alde Feanen	LIFE04NAT/NL/000203	www.fryskegea.nl	1.218.500	509.250	1/05/2004	31/12/2006
8	Van aangetast tot actief hoogveen in het Bargerveen	LIFE04NAT/NL/000206	www.bargerveen.info	3.222.510	1.933.506	1/11/2003	1/11/2006
9	Herstel van duinhabitats langs de Nederlandse kust	LIFE05 NAT/NL/000124	www.staatsbosbeheer.nl	4.900.553	2.000.000	1/07/2005	30/06/2010
			TOTAAL	25.705.298	11.156.057		